

Ana Schnabl

Jani Virk: Parzival še išče gral.

Ljubljana: LUD Literatura (Novi pristopi), 2015.

Da doktorske disertacije kot monografska dela zaživijo tudi v knjižni obliki, ni neobičajno. V Nemčiji, na primer, je vsakemu avtorju ponujena možnost objave, kar pomeni, da je proces pisanja že usmerjen tako, da posebne revizije ob objavi naposled niso potrebne. V primerjavi z nemškimi se slovenske založbe za predelave doktorskih disertacij odločajo redkeje, kar bralce navdaja z zaupanjem, da so objavljena dela izbrana s posebno pozornostjo in so z akademskega, teoretičnega in refleksivnega vidika nujna. Da bodo, torej, vsakomur, ki se z določenim področjem ukvarja ali ga določen korpus vednosti globoko vznemirja, odstrla nove in hkrati bistvene značilnosti obravnavanih pojavov in njihove refleksije. Pred izidom bi se zlahka zaprašila tudi študija *Parzival še išče gral* Janija Virka – zanjo bi izvedela le peščica diplomskih ali podiplomskih študentov.

Genezo dela avtor, ki ga poznamo zlasti kot pisatelja in urednika na TV Slovenija, pojasni v *Uvodu*. Kakor se za prolog spodobi, v njem osvetli tudi izvore svojega zanimanja za viteško-dvorski ep *Parzival* Wolframa von Eschenbacha in ponudi nekaj vabe, na katero se bralci bodisi ujamemo bodisi nas odvrne: »Namen študije je (...) zlasti razkriti povezave, zaradi katerih nam je lahko srednji vek bolj razumljiv in blizu, kot nam je leta in desetletja dopuščala šolska vednost in kot so dovoljevali raznovrstni in posplošeni kulturni predsodki o tisočletnem obdobju tako imenovanega

‘temnega srednjega veka’, ob tem pa tudi pokazati na širši kontekst, ki pojasnjuje, zakaj in kako se je mitska zgodba o Parzivalovem iskanju grala vpela v vrhunsko literaturo prav v visokem srednjem veku in je soustvarila arhetipski nabor motivov, ki je zaznamoval poznejši razvoj evropske literature.«

Težko ugotovim, kako bi študijo ocenil medievalist, recimo pokojni Umberto Eco; morda bi menil, da je mogoče zaorati globlje, da so vpeljanе teze površne in nezadostne, da je v »renesansi dvanajstega stoletja« mogoče analizirati mnogo več družbenih plasti ali pa jih je mogoče analizirati drugače ipd. *Parzival še išče gral* k sreči k sebi pripusti in povabi tudi neposvečenega bralca ali neposvečeno bralko, torej mene, ki me je srednji vek večino študentskega in odraslega življenja zanimal približno toliko kot lanska božična večerja. Ne morem vedeti, kakšno sliko bi si o delu ustvaril strokovnjak, vem pa, da so me srednjeveški fenomeni in bogastvo vednosti, kakor jih naslavlja Virk, pritegnili. Da je študija uspela prepričati neprepričano in celo nezainteresirano, priča o dvojem. Najprej, študija je zadosti *šolska*: to pomeni, da terminologijo in z njo povezane koncepte *vpeljuje*, ne pa jih nadgrajuje, večinoma (še posebej izrazito v prvih štirih poglavjih) se zadržuje na ravni prezentacije. Od bralca ne terja posebne erudicije ali refleksije, saj vse opredeli in premisli namesto njega. Jasno, saj gre za predelani doktorat, boste rekli, ne pa za, denimo, foucaultevsko pojmovno iznajdbo; toda na takšnem pristopu ni zavezujočega prav nič, prav tako pa z njim tudi ni nič narobe.

To se nadalje veže na drugo krovno potezo Virkovega dela, namreč komunikativnost, ki je izkazana na ravneh forme in strukture. Preseneča rahlost terminologije, torej običajnega humanističnega izrazja, ki ga na izbranih mestih nadomešča literarnost. Če je zvezda zabave v študiji *Parzival išče gral* razmislek o razmerju med mitom, srednjeveško in sodobno mentalno krajino, forma besedila zato še zdaleč ni zapostavljena. Prav nasprotno, Jani Virk, pisatelj, ne more iz svoje kože in v raziskavi zlasti veliko pripoveduje, občasno pa tudi metaforizira. Ko, denimo, razpravlja o Freudovih poznih psihoanalitičnih uvidih in njihovi rigidnosti v primerjavi z Jungovimi dognanji, zapiše: »Ko je odkril novo, širno, temno morje nezavedne duševnosti, se je s svojo psihoanalitično metodo hkrati tudi zataknil v globoki razpoki tega morja, poseljeni z živimi ali že odmrliimi školjkami in morsko floro in favno zlasti faličnih oblik. Jung je v na novo odkritem morju zagledal raznovrstnost biotopa in še mnogo več: tloris morske globine, morske tokove, različne kontinente, ki so zamejevali vodo, in predvsem obilje drugih bitij, ki so ob školjkah in faličnih bitjih naseljevala morje s

prav enako domovinsko pravico in bivanjsko utemeljenostjo.« Kakšnega zapetega bralca bi razkošnost imaginacije utegnila zmotiti, vendar verjetno velja, da takšen bralec še ni bral zadosti moderne francoske teorije. Kljub temu Virk ne izgubi predmeta, njegovo pripovedovanje se v stajici razumljivega giblje ves čas, med vzponom proti sklepu pa čas sebi in nam krajša z razigrano leksiko.

Tudi strukturo dela je, kot sem že napeljevala, mogoče zlahka sprevideti. Najprej mora avtor, da bi lahko natančno upravičil svojo raziskavo, povzeti značilnosti mita in književnosti ter poudariti zlasti njuno cepitev: »Mit je bil vsekakor pred literaturo, ta je prevzela nekatere značilnosti mitske govorice in jih preoblikovala v avtonomen sistem, v nekaterih elementih povezljiv z drugimi sistemi (recimo mitologije, religije), v nekaterih vedno bolj specifičen in avtohton.« Virk kontinuiteto med mitom in literaturo nadgradi s pojmom arhetipa in kolektivnega nezavednega, v katerem obstajajo strukture, »ki so enake ne glede na kulturno, geografsko ali kronološko oddaljenost. Arhetipi iz kolektivnega nezavednega delujejo na človeško imaginacijo, mišljenje« in tako v skladu z Jungom (in tudi Virkom) aktivno sooblikujejo umetnost.

Na naslednji postaji mora Virk upravičiti čas in energijo, ki jo posveti problematiki srednjega veka, zato se nasloni na Jungovo izjavo, da človek 20. stoletja, ki se pod videzom napredka trga od korenin, ni zadostno opravil s srednjim vekom, kot bi to zahtevala naša psiha. To pomeni, da spoznavne moči sodobnega subjekta še vedno naseljujejo duhovne oblike in tvorbe, ki so se s polno silo manifestirale v kulturnem in umetniškem življenju visokega srednjega veka, poznejše dobe pa so jih založile, prevladala je racionalna in racionalistična konvencija. Visokemu srednjemu veku, že omenjeni »renesansi dvanajstega stoletja«, je posvečen zajeten del besedila; Virk sestavlja mozaik nekega (tisočletnega!) obdobja, ob katerem se je treba ustaviti in ga preučiti ter mu tako vrniti ugled. Poglavlje *Srednji vek, prenova in prelomi* z različnimi sredstvi in dokazi oscilira okoli ugotovitve, da je bilo dvanajsto stoletje čas izjemne geografske, ideološke, psihološke, religiozne in metafizične ekspanzije. Dvanajsto stoletje je proizvedlo nov, (še zmeraj) verski humanizem, na katerega se je navezovala tudi feminizacija krščanstva in se je posebej boleče izostrilo zavedanje o človeški minljivosti, kar je – če argument poenostavim – izboljšalo literarne aktivnosti srednjeveških trubadurjev, truverjev in minezengerjev.

Naslednji zavoj na spirali Virkove študije je obravnava Eschenbachovega dela, še posebej osrednjega motiva ali, še bolje, Parzivalove mitske motivacije, ki je vplivala na formacijo mnogih literarnih likov, med njimi

tudi Muschovega *Rdečega viteza*. Parzival je v Virkovi raziskavi razkrit kot popotni vitez, ki presega družbene konvencije, torej tudi svojo družbeno skupino in resnico išče sam. Potemtakem gre za arhetip individualista najžlahtnejše vrste, ki se socialnim pritiskom ne bo uklonil, zgodi se lahko le, da se bodo družbena pričakovanja po naključju uskladila ali poravnala z njegovimi. Takšna figura se je v 20. stoletju manifestirala tudi na platnu, raznovrstnim manifestacijam je posvečeno zadnje poglavje knjige *Parzival še išče gral*. Izbor filmskih del je dosleden, saj Virk pokuka celo v različico Parzivalovega iskanja, kakor si ga je zamislila razigrana ekipa legendarnega Monty Pythona.

Razvidno je, da je tema študije z vsakim poglavjem za stopnjo poglobljena, s čimer napreduje tudi Virkov argument, ki se stakne s sodobnimi umetniškimi in kulturni proizvodi. Ker ne obvisi v srednjem veku – tam tudi ne more obviseti, saj bi krovni namen študije, namreč dokazati, da arhetipe in motivne drobce srednjega veka obnavljamo še danes, propadel –, do katerega smo ob branju sicer razvili drugačen odnos (to še ne pomeni, da bi si ga želeli obiskati), temveč se pomakne proti aktualnemu trenutku, je raziskava tehtnejša in privlačnejša. Hkrati pa, seveda, ne gre zanemariti dejstva, da je aplikaciji dognanj na materialne izdelke v knjigi odmerjenega proporcionalno manj prostora. To napeljuje na sum, da arhetipski Parzival le ni tisti, ki nam o sodobnosti lahko pove največ, hkrati pa vabi k temu, da bi arhetip poiskali tudi v drugih človeških dejavnostih in legah, tistih brez presežne vrednosti, na primer v kultu lepote in mladosti.